

Piše:
Matic Primc

Participatorna ekonomija – model demokratično upravljane ekonomije

Brez šefov: Nova ekonomija za boljši svet

V prispevku predstavljamo osnovne obrise teoretičnega modela demokratično upravljane ekonomije, imenovanega Parecon (participatorna ekonomija), ki ga že iz devetdesetih let 20. stoletja razvijata avtorja Michael Albert in Robin Hahnel, in ki naj bi odgovoril na vprašanje, kaj hočemo namesto kapitalizma.

Uvod

Posvečanje pozornosti **ekonomski demokraciji** ima v današnjih časih poseben pomen, kajti razvoj globalnega ekonomskega sistema v zadnjih desetletjih je potekal pretežno v smeri neoliberalnega premika, kar pomeni prepuščanje vse več področij življenja na milost in nemilost trgu. To neizogibno pomeni zmanjševanje demokracije tako v ekonomiji kot v politični sferi, kar seveda pomeni zmanjšanje koristnosti ekonomskega sistema za del prebivalstva, ki si je ravno s poglobljanjem demokratičnih pravic pridobil zgodovinsko visok življenjski standard pred dobo neoliberalizma.

Torej bolj, kot se je ekonomsko polje poskušalo **izločiti iz demokratičnih sistemov odločanja**, slabši so bili rezultati za segment prebivalstva, ki lahko svojo moč uveljavlja le prek političnih pravic, ki so izražene skozi demokracijo. Nasprotno so s tem več pridobile manjšine, ki lahko svojo moč uveljavljajo mimo vseh demokratičnih mehanizmov, namreč z ekonomskimi mehanizmi, ki jih uporabljajo za nedemokratično obvladovanje družbe. **Rezultat takšnega premika** je družbeno razslojevanje na majhno skupino bogatih in krčenje srednjega razreda, padanje življenjskih standardov večine, krhanje javnih storitev in služb, večja vnetljivost ekonomske sfere, ki neprestano zapada v krize in recesije. Dodatna težava je okoljska kriza in prihajajoči ekološki kolaps, ki je v veliki meri posledica trenutnega ekonomskega sistema. Vse bolj se kaže, da se znotraj okvirjev trenutnega sis-

tema ekološkemu kolapsu ne bomo mogli izogniti. Kljub temu, pa se vedno znova vrnemo k opazki Johna Maynarda Keynesa, »da kapitalizem ni inteligen, ni lep, ni pravičen in ne opravlja svoje naloge«. Keynes nadalje pravi, da kapitalizma ne maramo in ga počasi pričenjamo prezirati, vendar ko se vprašamo, s čim ga nadomestiti, ostanemo brez besed.

Vendar ne ostanejo brez besed vsi. Michael Albert in Robin Hahnel že iz devetdesetih let 20. stoletja razvijata **model demokratično upravljane ekonomije, imenovan Parecon (participatorna ekonomija)**, ki bi odgovoril na vprašanje, kaj hočemo namesto kapitalizma. Nedavno izdani knjigi, poljudna *No bosses: A new economy for a better world* (Albert) in *Democratic economic planning* (Hahnel), napisani za ekonomsko stroko, sta najnovejša dodatka že obsežnemu korpusu knjig, posvečenih tej temi. V članku bom tako poskušal orisati glavne poteze Parecona, vendar bo za podrobno argumentacijo potrebno vzeti v roke knjigi. Avtorja sicer poudarjata, da ponujata okvirno strukturo, vrednote in implementacijska načela in ne recepta, ki bi mu bilo potrebno v celoti slediti. Predlagata krovne principe in inštitucije, osmišljanje konkretne implementacije pa prepustita tistim, ki bodo v praksi ta načela udeleževali.

Kaj torej je Parecon?

Cilj, ki sta si ga avtorja zastavila, je zasnovati ekonomski sistem, ki bi uresničeval vrednote:

- **Ekonomski demokracija:** definirana kot odločevalska moč, ki je sorazmerna temu, koliko se te določene odločitve tičejo;
- **Ekonomski pravičnost** – definirana kot plačilo za trud, požrtvovalnost in potrebo;
- **Solidarnost** – definirana kot skrb za dobrobit drugih;
- **Učinkovitost** – definirana kot to, da se cilje dosega s čim manj dela in virov;
- **Raznolikost** – definirana kot možnost velikega števila ekonomskih življenjskih stilov.

Kako razumeti ekonomijo?

Pri snovanju boljše ekonomije se naslonita na analitični okvir ekonomskih institucij in mehanizmov. Ugotavljata, da mora vsak ekonomski sistem razrešiti nekaj temeljnih vprašanj in način, kako odgovori na ta vprašanja, bo v veliki meri odgovoren za rezultate, ki jih bo določen ekonomski sistem prinašal. **Ekonomski sistem mora tako odgovoriti na vprašanja:**

- lastništva,
- sistema odločanja,
- delitve dela, plačila in
- razdelitve.

Za vsako izmed teh vprašanj razdelata obstoječe mehanizme in predlagata nove, ki bi privedli do drugačnih rezultatov. Pri **analizi kapitalizma** ugotavljata, da temelji na zasebni in državni lastnini, hierarhični ali

korporativni delitvi dela, avtoritarnem odločanju, plačilu glede na lastnino in pogajalsko moč, razdelitveno funkcijo pa opravlja trg.

Lastništvo

Kdo ima kontrolo nad zemljo, naravnimi viri, opremo, orodjem in zgradbami, ki so potrebne za proizvodnjo dobrin in storitev? Tej skupini dobrin in virov se tipično reče produkcijska sredstva ali produkcijska lastnina. Ta kategorija vsebuje le vire in lastnino, ki se uporabljajo v ekonomiji, in ne osebno lastnino posameznikov, kot je na primer obleka ali zobna ščetka. V različnih ekonomijah so problem lastništva reševali na različne načine. Najbolj znane oblike lastnine produkcijskih sredstev so **privatna lastnina, državna lastnina in družbena lastnina**. Avtorja obdelata vsako izmed teh oblik.

Avtorja **zavrnete koncept zasebne lastnine produkcijskih sredstev** iz dveh razlogov. Privatna lastnina implicira, da lahko lastnik te lastnine z njo razpolaga in upravlja za zadovoljevanje svojih interesov. Ta lastnina svojemu lastniku prinaša tudi prihodke, ki izhajajo samo iz posedovanja in nastajajo ne glede na to, če lastnik osebno opravlja kako delo ali ne. Pridobitev velikega bogastva je možna izključno prek prihodkov, ki jih prinaša lastnina nad produkcijskimi sredstvi, kajti vsi drugi načini pridobivanja prihodkov so tako ali drugače povezani z opravljanjem nekega dela, ki pa je omejeno s fizičnimi sposobnostmi delavca in dejstvom, da je v dnevu le 24 ur. Kopičenje lastnine (in posledično bogastva) pa izkrivlja tako trg kot tudi demokracijo, ustvarja razredno družbo in posledično onemogoča solidarnost. Iz tega razloga menita, da bi bilo treba zavreči koncept privatne lastnine produkcijskih sredstev.

Prav tako avtorja **zavrnete koncept državne lastnine**. Državna lastnina pomeni, da se lastništvo vseh produkcijskih sredstev prenese na državo kot pravno fikcijo. Tako se onemogoči kopičenje lastnine produkcijskih sredstev v rokah posameznikov in se onemogoči iz lastnine izhajajoče neenakosti v ekonomskih prihodkih oseb. Kljub temu pa je v konceptu državne lastnine precej težav, kajti isti princip, tj. da lastnik svojo lastnino uporablja za lastno korist, ravno tako drži za državno lastnino. Na ta način se lastnina uporablja za zasledovanje interesov ljudi, ki upravljajo državo, torej tipično manjši segment družbe, ki nosi politično moč. Tudi ta koncept lastnine

proizvaja razredno družbo, čeprav je problem manjši v bolj demokratičnih državah.

Ko zavrneta predhodna sistema lastništva, **predlagata koncept družbene lastnine**. Koncept družbene lastnine, kot ga razumeva, izhaja iz iste predpostavke, da je lastnik tisti, ki z lastnino lahko upravlja. Lastnina tako postane družbena lastnina takrat, ko lahko **celotno prebivalstvo sodeluje v upravljanju z lastnino** brez vmesnega člena političnih elit, ki bi si lahko priredile upravljanje v svojem interesu. Družbena lastnina se realizira, ko se s produkcijskimi sredstvi in naravnimi viri **upravlja direktno demokratično na nivoju celotne družbe**. Takšna ureditev preprečuje kopičenje lastnine, hkrati pa zagotavlja, da se dobrobit lastnine najširše razdeljuje med člane skupnosti, ki z njo upravlja.

Sistem odločanja

Vsakič, ko se v skupino ali skupnost združi več oseb, je treba razviti sisteme odločanja, ki urejajo in usmerjajo delovanje celotne skupine. Lahko rečemo, da iz posameznikov nastane skupnost šele, ko se razvijejo **postopki za sprejemanje skupinskih odločitev**. Tako kot vsi drugi ekonomski mehanizmi in inštitucije, ki smo jih do sedaj obravnavali, tudi različni načini odločanja močno oblikujejo družbo in v precejšnji meri oblikujejo odločitve, ki bodo izhajale iz sistemov odločanja. V grobem lahko sisteme odločanja razdelimo v avtoritarne (hierarhične) in egalitarne (horizontalno organizirane).

Pravilno ugotavljata, da je v trenutnem ekonomskem sistemu prevladujoč avtoritaran odločevalski sistem. **Avtoritaran odločanje** pomeni sistem odločanja med neenakopravnimi osebami, v katerem se osebe razporedijo po neki hierarhični lestvici in sledi logika, da volja tistih na višjih pozicijah v tej hierarhični lestvici, nadvlada nad osebami nižje na tej lestvici. To seveda pomeni, da osebe v družbi, kjer vlada sistem hierarhičnega organiziranja, živijo v nadrejenih in podrejenih odnosih glede na druge člane družbe. Ta način odločanja prinaša s sabo predvidljive rezultate, namreč odločitve gredo tipično v prid osebami, ki imajo večjo moč odločanja in v škodo tistih, ki le-te nimajo. Hierarhično odločanje onemogoča enakopravnost v družbi in iz tega razloga ga kot vodilni organizacijski princip zavrneta.

Namesto tega ponudita **sistem participatornega odločanja**. Participatorno odločanje je sistem odločanja, ki je namenjen uporabi v skupinah enakopravnih posameznikov.

Cilj takšnega sistema odločanja je, da omogoči vsakemu, da lahko zasleduje lastne interese v procesu odločanja. Izpostavili smo že, da lahko tisti, ki imajo moč sprejemanja odločitev, zasledujejo tudi lastne interese. V hierarhičnem sistemu se moč porazdeli neenakomerno, v participatornem odločanju pa bi bila moč med posamezniki v družbi razporejena bolj enakomerno in pravično, čeprav cilj ni, da bi bila za vse popolnoma enaka. Kako torej organizirati takšen način odločanja?

Avtorja menita, da bi bilo to smiselno dosežati z dvema tipoma svetov. Znotraj obratov in v krovnih organizacijah industrije bi delovali **delavski sveti**, ki bi upravljali s proizvodnimi obrati in samostojno organizirali proizvodnjo. Prav tako pa bi na drugi strani delovali potrošniki, tako individualni, kot organizirani v **potrošniške svete** na podlagi geografske razdelitve prebivalstva, ki bi ob obstoječi individualni potrošnji, demokratično načrtovali skupno potrošnjo.

Tako naj bi **vsak obrat v participatorni ekonomiji upravljal svet delavcev**, v katerem ima vsak delavec enake pravice soodločanja kot njegovi sodelavci. Kadar je potrebno, bi se osnovali specializirani sveti ali delovne skupine za točno določena opravila. Obstajali bi tudi večji sveti, ki združujejo predstavnike posameznih obratov ali celotnih industrijskih branž. Odločanje bi bilo organizirano v skladu s principom, da vsak dobi moč odločanja v takšni meri, kolikor se ga kakšna odločitev tiče. Odločitve svetov bi bile tako včasih sprejete po principu en delavec en glas, včasih, ko se sprejemajo odločitve, ki imajo zelo velik učinek na določeno manjšo skupino delavcev, pa bi dali tem delavcem večji vpliv, morda celo pravico veta. Glede na to, da je v vsakem obratu zaradi narave dela drugačna prepletenost vplivov določenih odločitev, bi se moral vsak svet odločiti, kakšne načine sprejemanja odločitev bodo izbrali, seveda ob upoštevanju splošnih družbenih norm.

Podobno kot je primaren način organizacije delavcev v delavske svete, bi bili tudi **potrošniki organizirani v potrošniške svete**. Ti so lahko organizirani na smiselnih ravneh, morda celo ene zgradbe, ki pa bi se združevali v večje svete: svete soseske, četrti, mesta, regije itd. Vsak manjši svet bi bil del večjega sveta v obliki grozdne strukture svetov. Ti sveti bi v svojem delovanju organizirali potrošnjo, podobno kot delavski sveti organizirajo proizvodnjo. Sveti bi bili organizirani v grozde zaradi zavedanja, da

potrošnja ni le individualna stvar, saj je veliko stvari, ki jih trošimo kolektivno. Te stvari obstajajo tudi sedaj, vendar odločanje o njih ne poteka demokratično, kaj šele po principih samoupravljanja. Tu je govora o cestah, mostovih, parkih, vodooskrbi, medijih, odvozu smeti, otroških in športnih igriščih in podobno. Vsaka oseba bi odločala o lastni potrošnji, medtem ko bi sveti soseske na primer odločali o javnih dobrinah, kot je prometna ureditev, vzdrževanje javnih površin, javni prevoz, gradnja kanalizacije in podobno.

Organizacija dela

Avtorja poudarjata, da je organizacija dela izredno pomemben faktor pri omogočanju demokratičnega upravljanja. Zavrmeta marksistično analizo o razredni delitvi na lastnike proizvodnih sredstev ter delavce in izpostavita, da se je v analizi pozabilo na tretji razred, ki ga imenujeta **koordinatorski razred, ki obstaja med kapitalom in delavci**. Definirata ga kot razred delavcev, ki je pridobil posebno vlogo v družbi s tem, da je **monopoliziral opolnomočevalno delo**. Opolnomočevalno delo definirata kot delovne naloge, z opravljanjem katerih delavec že sam po sebi pridobiva družbeno prednost. Opolnomočevalne delovne naloge so torej tiste, ki monopolizirajo dostop do relevantnih informacij, spodbujajo intelektualne sposobnosti, gradijo socialno mrežo, spodbujajo samozavest in podobno. Opažata, da se v hierarhični ali korporativni organizaciji dela opolnomočevalne delovne naloge kopičijo v višjih delih hierarhije v podjetjih, pri menedžerjih, računovodjih, inženirjih, pravniki, strokovnjaki, medtem ko jih nižje v hierarhični lestvici podjetij praktično ni. To predstavlja problem za predlagan sistem delavskih svetov, kjer naj bi se odvijalo demokratično odločanje v obratih. Namreč, izpostavita, če bi uvedli demokratično odločanje v obratih (zgodovinski poskusi tega so pri nas znani), hkrati pa bi strukturo in obliko služb pustili enako, bi to hitro uničilo dejansko demokracijo, saj bi osebe, ki imajo opolnomočevalne delovne naloge, zelo hitro dominirale sestanke in bi kljub formalni demokratičnosti, z obratom funkcionalno znova upravljala peščica oseb (tudi to je poznan pojav).

Da bi to preprečili in omogočili dejansko ekonomsko demokracijo, predlagata, da se skupki delovnih nalog, ki sestavljajo službe, reorganizirajo tako, da se relativno enakomerno porazporedijo med vse delavce. Takšne službe imenujeta **uravnoteženi**

delovni sklopi, ki so sestavljeni tako, da vsebujejo tako opolnomočevalne naloge kot tudi dolgočasne in ponavljajoče se naloge, in sicer na način, da je razmerje za vse delavce približno enako. To ne pomeni, da bi morali vsi delavci opravljati vsa dela, ampak, da bi vsak delavec moral v sklopu svoje službe opravljati delež opolnomočevalnih kot tudi delež razopolnomočevalnih del. Tako bi **v bistvu izginile službe, kot so: direktor, kadrovik, računovodja, tržnik, kjer se zaposleni ukvarjajo izključno s sprejemanjem odločitev, organizacijo delovnih procesov, finančnim načrtovanjem, komunikacijo z drugimi obrati**, ampak bi se naloge, ki so sedaj zajete v specializirane službe, porazdelile med več delavcev, ki bi ob manjšem obsegu teh nalog opravljali tudi druga dela. Izpostavita, da to seveda ni mogoče izvesti kar na horuk, saj obstoječi izobraževalni sistem delavce ne usposablja za opravljanje takšnih nalog, trdita pa, da je ob primernem usposabljanju to možno izvesti.

Trg, da ali ne?

Trg je **temeljna inštitucija naše ekonomije**, ki definira in določa, kateri produkti in storitve se proizvedejo, kako se proizvedejo in kako se razdelijo med člane družbe. Trg se utemeljuje s trditvijo, da je najbolj učinkovit mehanizem za organizacijo ekonomskih aktivnosti. Trg naj bi najhitreje širil ekonomsko relevantne informacije, najučinkoviteje organiziral proizvodnjo in že v naravi svojega delovanja natančno določal vrednosti naravnih virov, dela, dobrin in storitev. Posledično so ekonomski nasveti tistih, ki verjamejo v te lastnosti trga, vselej enaki: pustite trg na miru, nihče naj se ne vmešava v delovanje trgov, ne regulirati.

Avtorja sta **tržna abolicionista in izpostavita pomanjkljivosti trga**. Trg svojo učinkovitost dokazuje na predpostavkah popolne tekmovalnosti, popolnih informacij, tržnem ravnovesju in neobstoju eksternalij. Prepričljivo pokažeta, da se te predpostavke v realnem svetu udejanjajo ravno nasprotno. Trg je poln monopolov, neprestano pada iz ravnovesja, je glavni motor povečevanja eksternalij, medtem ko se informacije smatrajo za poslovne skrivnosti. Zaradi ogromnih količin eksternalij, tako pozitivnih kot negativnih, ki niso zajete v cene, trg posledično producira drastično napačne cene dobrin in storitev, saj produkte z negativnimi eksternalijami prodaja pod ceno, tiste s pozitivnimi eksternalijami pa drastično predrago. Napačne cene seveda po-

vzročijo napačne odločitve tako v proizvodnji kot v potrošnji in privedejo do negativnih učinkov na družbo in okolje. Najbolj očiten učinek tega sistema je prihajajoči ekološki kolaps, ki ima potencial (odvisno od tega, kako hitro bomo opustili tržno določanje cen), da ogrozi dolgoročen obstoj človeške civilizacije.

Dodatno argumentirata, da **trg uničuje solidarnost**, saj lahko v tržnih odnosih osebe nastopajo le v vlogi kupca ali prodajalca, katera imata oba cilj, da izvedeta transakcijo čim bolj v lastno korist, osebe, ki bodo podvržene eksternalijam pa pri tem sploh nimajo besede.

Avtorja **kot alternativo trgu predlagata sistem demokratičnega planiranja proizvodnje in potrošnje s pomočjo »facilitacijsko iterativnega« postopka**, v katerem se delavski sveti na strani proizvodnje in potrošniški sveti na strani potrošnje (večina oseb bi bila tako v enih kot drugih) v procesu demokratičnega dogovarjanja v nekaj cikliih uskladijo in nastane okvirni ekonomski načrt, ki usmerja proizvodnjo in potrošnjo. Z nastankom takšnega načrta se lahko preprečijo cikli hiperprodukcije in potrošnja postane v večji meri izraz volje potrošnikov. V članku ni prostora, da bi podrobno pojasnil delovanje tega procesa, je pa podrobno opisan v knjigi *Economic democratic planning*, izdelana in v knjigi opisana pa je že tudi programska oprema, ki omogoča izvedbo tega procesa.

Načela za nagrajevanje

Kot zadnje spremembo avtorja predlagata drugačna načela, na podlagi katerih se določa, do kakšnega dela družbenega produkta je kdo upravičen kot plačilo za svoje delo. Izpostavita, da sta trenutno dominantni načeli plačilo za lastnino in plačilo za pogajalsko moč. **Plačilo za lastnino zavrneta**, saj je plačilo na podlagi lastnine mogoče pridobiti edino s črpanjem presežkov dela drugih in ne prinese nobenih koristi družbi. **Plačilo za pogajalsko moč zavrneta** z argumentom, da pogajalska moč zelo pogosto izvira ali iz okoliščin, na katere posameznik nima vpliva, ali pa iz okoliščin, ki niso pravične. S podobno argumentacijo **zavrneta tudi načelo plačila glede na proizvedeno vrednost**, saj je tudi to pogosto odvisno od okoliščin, na katere posameznik nima vpliva, hkrati pa je v delovnih procesih, v katerih sodeluje tudi do stotine oseb, pravzaprav nemogoče določiti, koliko te proizvedene vrednosti odpade na točno določeno osebo. Argumentirata, da je ne le nepravično nagrajevati delav-

ce za stvari, na katere nimajo vpliva (na primer, da imaš čudovit glas), ampak tudi, da tak način nagrajevanja nima primernih spodbudnih učinkov, saj oseb, ki nimajo določenih naravnih talentov, ne moreš spodbuditi, da jih zaradi večjega plačila pridobijo.

Namesto tega **predlagata, da se plačilo določa na podlagi trajanja dela, težavnosti dela in truda (duration, effort and sacrifice), ki ga posameznik vложи.**

Torej oseba bi prejela večje plačilo, če bi delala več ur, v težavnejših okoliščinah, ali pa bi delala bolj zagnano, dokler bi seveda opravljala družbeno koristna opravila. Argument za takšno normo nagrajevanja je, da so to stvari, na katere lahko posameznik sam vpliva in posledično ima takšno nagrajevanje primerne spodbudne učinke. Ta način nagrajevanja je za trenutno stanje ne navaden, saj bi te norme pomenile, da bi bil rudar na uro bolje plačan kot direktor rudnika, saj dela v težkih in nevarnih pogojih, medtem ko direktor sedi v klimatizirani pisarni. Je pa potrebno spremenjene norme razumeti v kontekstu drugih sprememb,

namreč v uravnoteženih delovnih sklopih delovni mesti, kot sta zdaj direktor in rudar, ne bi več obstajala in bi se precej zmanjšale razlike med delovnimi sklopi. Tudi na primeru študija, ki se v kontekstu uravnoteženih delovnih sklopov smatra kot zaposlitev, za katero so študentje plačani, se pogajalska moč, pridobljena z izborazbo, ne zdi več upravičen pogoj za velike razlike v plačilih.

Torej, Parecon?

Parecon bi bil torej **ekonomski sistem, kjer bi:**

- trg zamenjalo demokratično načrtovanje,
- zasebno lastnino produkcijskih sredstev zamenjala družbena lastnina, ki bi bila demokratično upravljana,
- avtoritarno odločanje zamenjalo horizontalno odločanje v potrošniških in delavskih svetih,
- bilo delo organizano v uravnotežene delovne sklope,
- bi se delo nagrajevalo glede na trajanje, težavnost pogojev dela in izkazani trud.

Takšen ekonomski sistem bi omogočal demokratični nadzor nad ekonomsko sfero družbe, zmanjšal neenakosti v družbi in naredil preostale neenakosti pravičnejše, izboljšal bi ekonomsko učinkovitost, zmanjšali bi se konflikti med razredi, ljudje pa bi lahko zaživel bolj opolnomočena življenja.

Vrednote in mehanizmi Parecona so avtorju tega članka blizu in bi si želel bivati in delati v takšnem sistemu. Nekatere aspekte se v svetu počasi že uvajajo v rudimentarnih oblikah, na primer **participativni proračun** kot aspekt demokratičnega načrtovanja skupnostne potrošnje. Drugi se izvajajo v **kooperativah in drugih skupinah**, ki so navdahnjene z vizijo demokratične ekonomije vpeljale uravnotežene delovne sklope, demokratično odločanje in nagrajevanje izven tržne logike. Za zdaj so to le zametki, če pa se bodo kdaj razširili na celotno družbo, pa bo odvisno tudi od tega, če bomo takšne vizije vzeli resno, zapolnili okvir, ki je do sedaj zastavljen, rešili praktične zagate implementacije in si konec koncev novo družbo tudi izborili.

ZA UČINKOVITO SOUPRAVLJANJE

Je čas za delavske zbornice (tudi) v Sloveniji?

O posebnosti avstrijskega sistema »socialnega partnerstva«, ki prav zaradi izjemne vloge delavskih zbornic v njem, še danes velja za enega izmed najučinkovitejših tovrstnih sistemov na svetu, čeprav imajo podobne delavske zbornice tudi v dveh nemških deželah (Saarland, Bremen) in Luksemburgu, smo v tej reviji že pisali. Le redki pa še vedo, da smo imeli tudi v Sloveniji v času med obema svetovnima vojnoma svoje delavske zbornice, ki so se že takrat izkazale kot zelo dober zaščitnik pravic in interesov zaposlenih. Zato ni prav nič nenavadno, da se še danes, v času najtršega neoliberalizma, ponovno pojavljajo ideje o njihovi vzpostavitvi v Sloveniji.

Namreč, **ideje o morebitni (ponovni) ustanovitvi delavskih zbornic v Sloveniji se pojavljajo tudi v sedanjem času**, nedvomno času morda celo »namerne« velike politične in tudi sindikalne razdvojenosti. Hkrati pa delovnopravna zaščita, socialna in ekonomska varnost zaposlenih verjetno še nikoli ni bila bolj ogrožena in bolj kršena kot v času današnjega neoliberalizma. In delavske zbornice, pri sosedih večkrat poimenovane tudi kot »delavski parlamenti« ali »podaljšana roka sindika-

tov«, bi vsekakor lahko s svojim sistemom volitev, finančno neodvisnostjo, strokovnostjo in splošno zastopniško vlogo (zastopajo vse zaposlene, ne glede na njihovo sindikalno (ne)organiziranost) učinkovito povezale vse delavske organizacije za večji vpliv, tako na delovno zakonodajo kot položaj zaposlenih. Zelo **narobe pa bi bilo, če bi ustanavljanje delavskih zbornic zlorabila politika**, ki bi na primer mimo sindikatov in drugih delavskih organizacij ali prav zaradi njihove slabitve, skušala prenesti

svoj (negativni) vpliv tudi na področje urejanja sicer neizogibnih navzkrižnih interesov med delom in kapitalom.

Izkušnje sosedov

Model »socialnega partnerstva« oz. sodelovanja na področju delovne, socialne in ekonomske politike v sosednji Avstriji temelji na prostovoljnem sodelovanju različnih interesnih skupin (socialnih partnerjev) in močni povezanosti med sindikati, glavnimi političnimi strankami in vlado. Pri tem